

Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen asiantuntijaryhmä, kokous 2/15

MUISTIO

Paikka: OKM, Meritullinkatu 10, Helsinki, neuvotteluhuone Kalevala

Aika: Tiistai 14.4.2015 klo 10–12

Jäsenet:

Pirjo-Leena Forsström, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy
(puheenjohtaja)

Juha Haataja, opetus- ja kulttuuriministeriö

~~*Hilppa Gregow*, Ilmatieteen laitos~~

Nina Hyvönen, Kansalliskirjasto

~~*Keijo Hämäläinen*, Helsingin yliopisto~~

Risto Kaikkonen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Marianne Johnson, Tilastokeskus

~~*Anne Kauhanen-Simanainen*, valtiovarainministeriö~~

~~*Minna Karvonen*, opetus- ja kulttuuriministeriö~~

Jyrki Kettunen, Arcada

Joona Lehtomäki, Open Knowledge Finland ry

Aila Louhelainen, Oulun yliopiston kirjasto

~~*Mikko Mönkkönen*, Jyväskylän yliopisto~~

Sami Niinimäki, opetus- ja kulttuuriministeriö

Eeva Nyrövaara, Helsingin yliopisto

~~*Marit Olander*, valtioneuvoston kanslia~~

Soile Ollila, Tekes

Aki Salo, Suomen Akatemia

Johanna Seppänen, Työterveyslaitos

Viveca Still, opetus- ja kulttuuriministeriö

Sirpa Thessler, LYNET

Sihteeri *Jenni Hyppölä*, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Vierailijat:

Esa-Pekka Keskitalo, Kansalliskirjasto

Heidi Laine, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Sari Räisänen, Kansalliskirjasto

Ville Tenhunen, Helsingin yliopisto

Liitteet

Liite 2. 5.2.2015 pidetyn kokouksen pöytäkirja

Liite 3. Ohjausryhmien asettaminen

Liite 4. Arkaluonteisen tiedon arkkitehtuuri

Liite 5. Avoimen tieteen ja tutkimuksen edistäminen Suomen Akatemiassa

Liite 6. Palvelutyöryhmän työsuunnitelman esittely

Liite 8.a KDK- ja ATT-viitearkkitehtuurityö

Liite 8.b Kohteen kehittämisen perustana olevat arkkitehtuuriperiaatteet

Liite 9.a ATT-hankkeen viestintä

Liite 9.b Kutsu: Tutkijakuuleminen tutkimusetiikasta avoimen tieteen kontekstissa

Liite 12. Julkaisutyöryhmän raportti

Asialista

1. Kokouksen avaus ja asialistan hyväksyminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 10.

Uusi työryhmäsihteeri Jenni Hyppölä esittäytyi. Työryhmäsihteeri Heidi Laine kertoi siirtyvänsä uusiin haasteisiin ja kiitti asiantuntijaryhmää hyvästä yhteistyöstä. Asiantuntijaryhmä kiitti Heidiä erinomaisesta sihteeritoiminnasta.

Päätös: Hyväksyttiin kokouksen asialista esityksen mukaan.

2. Edellisen kokouksen pöytäkirja, Liite 2.

Päätös: Hyväksyttiin edellisen kokouksen pöytäkirja.

Päätösaasiat

3. Tutkimusinfrastruktuurien tietopankin ja Tuuli-ohjausryhmän asettaminen, Liite 3. (*Pirjo-Leena Forsström*)

Puheenjohtaja esitteli esityksen tutkimusinfrastruktuurin tietopankin ohjausryhmästä liitteen 3 mukaisesti. Hyväksyttiin ohjausryhmän kokoonpano.

Puheenjohtaja esitteli esityksen Tuuli-ohjausryhmän kokoonpanoksi ja toivoi ehdotuksia yliopistojen ja rahoittajien, etenkin Tekesin ja Suomen Akatemian, edustajiksi. Keskustelussa todettiin rahoittajien mukanaolon ja aktiivisen keskusteluyhteyden tärkeys alusta alkaen, jotta ohjausryhmä pystyisi toimimaan tehokkaasti, mutta henkilöehdotuksia ei tullut. Todettiin myös, että kyseessä on ensisijaisesti yliopistoja koskeva projekti, ja että rahoittajilla voisi olla myös asiantuntijarooli, ei välttämättä jäsenyys ryhmässä. Puheenjohtaja esitti palaamista asiaan viikon päästä ja ryhmän täydentämistä Tekesin, Suomen Akatemian ja yliopistojen osalta myöhemmin.

Päätös: Hyväksyttiin TITP-ohjausryhmä esityksen (Liite 3) mukaisesti. Hyväksyttiin esitys Tuuli-ohjausryhmän kokoonpanosta esityksen mukaisesti ja päätettiin lisäksi täydentää ryhmää myöhemmin rahoittajien ja yliopistojen edustajilla.

4. Arkaluonteisen tiedon arkkitehtuurin lähettäminen kommenteille, Liite 4. (*Pirjo-Leena Forsström*)

Puheenjohtaja avasi keskustelun pyytämällä ehdotuksia tahoista, jotka voisivat kommentoida dokumenttia. Aikaa kommentoinnille on toukokuun puoliväliin asti.

Keskustelussa nousivat esiin tutkimuslaitokset, THL, tietosuojavaltuutetun toimisto, Kansallinen rekisteri- ja mikroaineistojen tutkijapalvelu (FMAS),

arkistolaitos, Tilastokeskus, Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus (Valtori), VM:n toimijat ja muut ministeriöt, neuvottelukunnat, kuten TENK, ATT-hankkeen työryhmistä ainakin Oikeuksien hallinta -ryhmä, sekä Open Knowledge Finlandin My Data -työryhmä.

Päätös: Hyväksyttiin arkkitehtuurin lähettäminen kommentointiin edellä mainituille tahoille viikon 17 alussa.

Keskusteluasiat

5. Avoimen tieteen ja tutkimuksen edistäminen Suomen Akatemiassa, Liite 5. (Aki Salo)

Aki Salo kertoi SA:n rahoitusehdoissa ja hauissa edellytettävän lyhyttä julkaisu- ja aineistohallintasuunnitelmaa. SA kehottaa rinnakkaistallennukseen ja suosittelee julkaisemista korkeatasoisissa avoimissa julkaisuissa, sekä tarjoaa rahoitusta avoimen julkaisemisen kuluihin. Aineistojen ja menetelmien avaaminen kuuluu SA:n näkemyksen mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön ja on osa laadun arviointia. SA tarjoaa tutkijoille suosituksia käytettävistä kansallisista ja kansainvälisistä arkistoista.

SA on aktiivisesti mukana ATT-hankkeessa. Pohdinnassa on, miten avoimuus voitaisiin huomioida vielä selkeämmin rahoitushauissa sekä parempana näkyvyytenä päättävälle elimille. Myös yhteiskunnallinen vaikuttavuus kytkeytyy avoimuuteen ja tutkimustiedon avoimen saatavuuden kulut tulee ottaa hyväksyttäväksi kustannukseksi. Lisäksi tutkimusinfroilta tulee vaatia avointa käyttöpolitiikkaa. Avoimina kysymyksiä ovat mm. tulisiko suositella avointa lisensointia ja tulosten nopeaa ja mahdollisimman laajaa julkaisua.

Keskustelussa todettiin olevan valmisteilla Tekesin ja SA:n yhteinen linjaus, josta on tulossa ehdotus marraskuun alussa. Ehdoista on tulossa tiukempia ja vaativampia avoimuuden suhteen, Ruotsin Vetenskaprådetin tapaan. ATT-hankkeen nopea edistyminen mahdollistaneet tiukempien vaatimusten käyttöönottamisen 2016–2017. Aikataulusta tulee lisätietoja seuraavassa kokouksessa.

Lisäksi keskustelussa kannettiin huolta avoimuuden edistämisen näkymisestä tutkijan cv:ssä. Tutkijoita voidaan vain kannustaa avoimuuteen, mutta SA voisi palkita esimerkiksi suurten aineistojen keräämiseen ja jakamiseen liittyvästä työstä. Toisaalta tutkijaa ei saa rangaista, jos aineistojen avaamiseen liittyy tutkimusalaakohtaisia rajoitteita. Arkistojen ja rekisterien rahoituksen tulisi olla pitkäkestoista infrarahaa muutaman vuoden projektirahoituksen sijaan.

Avoimuus voisi olla kriteeri myös vertaisarvioinnissa ja jälkiseurannassa. Toisinaan yksityiskohtaisen aineistohallintasuunnitelman laatiminen on helpompaa hankkeen jo alettua, kuten Horizon 2020:n projekteissa toimitaan.

Koulutusta tulisi olla myös virkamiestasolla. Käytettävyys ja vaikutus uuteen tutkimukseen ja muuhun yhteiskuntaan voisivat olla näkökulmia. Teemoja on mietittävä ja ohjeistuksia työstettävä yhdessä. On muistettava, ettei avoimuus sinänsä ole itsearvoista, vaan sillä saavutettavat vaikutukset.

6. Palvelutyöryhmän työsuunnitelman esittely, Liite 6. (*Ville Tenhunen*)

Palvelutyöryhmän puheenjohtaja Ville Tenhunen esitteli työryhmän työsuunnitelman. Tenhusen mukaan keskeistä on, miten työryhmä voi tukea projekteja. Konkreettisenä tuloksena laaditaan palvelukartta, jonka muoto tulee todennäköisesti olemaan raportti- tai portfoliotyyppinen teksti. Tenhusen mukaan ensin laaditaan kuvaus nykytilasta ja sen jälkeen määritellään tavoitetila. Työryhmäkommenteille raportti tulee syksyllä. Ryhmä ottaa vastaan kommentteja esimerkiksi sähköpostitse.

7. Tutkimus PAS-työn esittely (*Esa-Pekka Keskitalo*)

Esa-Pekka Keskitalo esitteli PAS-työtä. Tutkimustulosten on oltava aidosti kohdeyleisön käytettävissä yli teknologian, ihmisten ja organisaatioiden muutosten. "Hopealuotia" ei ole olemassa, vaan kysymys on olemassa olevien teknologioiden käytöstä. Aineisto on säilytettävä niin, että se on käytettävissä pitkänkin ajan kuluttua, huomioiden käyttäjäkentän heterogeenisyys. Kansalliset pilotoinnit on aloitettu 2014 ja ne jatkuvat 2015. Puheenjohtaja muistutti työryhmien raporttien hyödyllisyydestä tärkeimpien tietovarantojen tunnistamisessa ja totesi ATT-PAS-ryhmän kokoontuvan 17.4. Ryhmän kuulumisia on tulossa lisää todennäköisesti syksyllä.

8. Arkkitehtuurityön suunnitelma ja arkkitehtuuriperiaatteiden priorisoiminen, Liite 8.a ja 8.b (*Pirjo-Leena Forsström*)

Puheenjohtaja esitteli arkkitehtuurityön suunnitelman ja periaatteiden priorisoinnin. Suunnitelma valmistellaan ulkopuolisena konsulttityönä yhteistyössä ATT-toimijoiden kanssa. Suunnitelmassa ei mennä yksityiskohtiin, vaan kuvataan viitearkkitehtuureja, prosesseja ja rajapintoja. Näkökulma on tutkimuslähtöinen. Palvelukartta keskittyy (liitteessä) keltaisella merkittyihin tasoihin ja suunnitelman laatimisessa työryhmät ovat apuna. Työpaketeissa pyydetään eri henkilöitä osallistumaan ja suunnitelma tulee kommentoitavaksi asiantuntijaryhmälle. Työpakettien laatimiseen voi myös osallistua ilmoittautumalla puheenjohtajalle esimerkiksi sähköpostitse. Keskustelussa periaatteista nousi esiin muun muassa, mitä priorisoinnilla haetaan ja voidaanko sitä ylipäänsä tehdä. Todettiin kaiken palautteen olevan tarpeellista, ei pelkän priorisoinnin. Muotoiluja pidettiin osin epäselvinä ja toivottiin tarkempaa käsitteenmäärittelyä. Yleisen ja yksityiskohtaisen sekä sisällön ja teknologian nähtiin myös paikoin sekoittuvan, joten periaatteita olisi hyvä jäsentää ja niiden järjestystä miettiä esimerkiksi aihepiireittäin. Niiden tulisi olla ymmärrettäviä ja muistettavia. Tasapainoilu yksityiskohtaisuuden ja yleisyyden välillä tulisi huomioida.

9. ATT-hankkeen viestintä ja tilaisuudet (*Heidi Laine*)

a. ATT-hankkeen viestintä ja tilaisuudet keväällä 2015, Liite 9.a

Heidi Laine esitteli ATT-hankkeen viestintää ja tapahtumia keväällä 2015. Pyrkimyksenä on, että kansallisilla toimijoilla ja kansainvälisillä sidosryhmillä on selkeä ja ajanmukainen tieto hankkeen tavoitteista, mittareista, avoimen tieteen ja tutkimuksen hyödyistä ja mahdollisuuksista, sekä hankkeen ohjeista, velvoitteista ja työkaluista, ynnä selvityksistä ja kampanjoista. Hankkeen tuottamat raportit ja selvitykset julkaistaan avointiede.fi -sivustolla. Sivusto,

kuten myös sosiaalisen median eri kanavat, ovat tärkeitä ja nopeita kanavia välittää tietoa hankkeeseen ja sen tapahtumiin liittyen. Avoimen tieteen käsikirjan kommentointi on aloitettu uudella Viima-alustalla, jonne pääsee avointiede.fi -kotisivulta. Kommentointi käsikirjasta ja myös alustasta on kaikille avointa ja erittäin toivottavaa.

- b. Tutkijakuuleminen tutkimusetiikasta avoimen tieteen kontekstissa 20.5., Liite 9.b.
Kevään tutkijakuulemisen aiheena on tutkimusetiikka ja avoimuus. Tavoitteena on löytää hyviä käytäntöjä avoimuuden toteuttamiseen ja keinoja näiden käytäntöjen levittämiseen, sekä avoimuuden esteitä eri tieteenaloilla. Tutkijakuulemisia järjestetään lisää hankkeen kuluessa.

- c. Työryhmäseminaarin (27.3.) ja avoimen tieteen kansainvälistä tilannekuvaa käsittelevän seminaarin (13.4.) yhteenveto

Työryhmäseminaarissa oli 7+1 työryhmää, 16 puhujaa, 105 ilmoittautunutta ja 93 seuraajaa verkossa. Avoimen tieteen kansainvälinen tilannekuva-seminaarissa oli 4 paneelia: Eurooppa, Data, Julkaisut, Infrastruktuurit; 18 puhujaa, 73 ilmoittautunutta ja 45 seuraajaa verkossa. Molempien seminaarien tallenteet, diat ja storify ovat saatavilla avointiede.fi/esitysmateriaalit -sivulla.

Puheenjohtaja toivoi palautetta tilaisuuksista ja kannusti kaikkia viestimään tilaisuuksista eteenpäin. Keskustelussa toivottiin hyvissä ajoin etukäteistietoa tapahtumien etäosallistumismahdollisuudesta. Samoin toivottiin keskustelua datan käsittelemistä ja tutkittavan oikeudesta vaikuttaa datan avoimuuteen.

- d. Avoimen tieteen käsikirjan uusi verkkokommentointialusta
Esiteltiin a-kohdassa.

Tiedoksi

10. Tieto käyttöön -rahoituspäätökset (*Juha Haataja*)

Juha Haataja esitteli Tieto käyttöön -rahoitushaun tuloksia, joista löytyy tietoa ATT-hankkeen kotisivuilla. Haku herätti huomattavaa kiinnostusta: hakemuksia tuli 41, enimmäkseen korkeakouluilta. Joukossa oli erittäin kovatasoisia hakemuksia ja aiheita, joita ei ole Suomessa käsitelty. Rahoitusta myönnettiin viidelle hankkeelle yhteensä yli miljoona euroa. Haku oli kertaluontoinen. Hankkeet on veloitettu osallistumaan ATT-hankkeen toimintaan. Rahoitettaville järjestetään tapaaminen 5.5.

11. Toimintakulttuuriselvitys (*Juha Haataja*)

Juha Haataja esitteli korkeakoulujen toimintakulttuuriselvityksen tuloksia. Selvitys kohdistui ensivaiheessaan organisaatioiden julkisilla sivuilla olevaan tietoon, strategiaan ja vastaaviin dokumentteihin. Rohkaisevaa oli, että vaikka kriteeristö oli tiukka, osa korkeakouluista sijoittui jo nyt korkealle tasolle. Pyydettyjä kommentteja korkeakouluilta tuli myös runsaasti. Tämän pohjalta tuloksia on tarkoitus koostaa eteenpäin 6.5. pidettävässä

seminaarissa. TUHA-verkoston kanssa mietitään tuloksia tarkemmin, samoin organisaatiokohtaisesti etenemistä. Kiinnostusta vastaavan kyselyn toteuttamiseen myös tutkimuslaitoksissa on ollut paljon, ja sen suhteen on jo tehty pohjatyötä.

12. Julkaisutyöryhmän raportti, Liite 12. (*Pirjo-Leena Forsström*)

Puheenjohtaja totesi, että raportti oli toimitettu aiemmin ja että se menossa strategiaryhmälle hyväksyntään 20.4. kokoukseen.

13. Koulutuskoordinaatio (*Sari Räisänen*)

ATT-hankkeen uusi koulutuskoordinaattori kertoi tulevasta koulutuskoordinaatiosta. Kesäkuun alkuun mennessä laaditaan alustava suunnitelma, minkä tyyppisesti koulutusta aletaan toteuttaa. Samalla haetaan kontaktihenkilöitä, joita koulutetaan ja jotka vastaavasti huolehtivat koulutuksesta omissa organisaatioissaan. Alkusuksystä on tulossa yleisempää koulutusta ja myöhemmin yksityis- ja alakohtaisempaa, esimerkiksi sensitiivinen data terveys- ja yhteiskuntatieteissä. Tutkijoiden koulutusta ei vielä tarkemmin määritelty, tarkoituksena on tuottaa materiaalia ATT-sivustolle, muun muassa laatia sinne mittaristo tutkijoille, jolla mitataan osaamista ja jonka avulla voidaan kohdistaa koulutusta tarpeen mukaan. Ajatuksena on myös verkkokurssin tuottaminen esimerkiksi datan hallinnasta.

Keskustelussa todettiin tarvittavan myös rahoittajien ja asiantuntijoiden koulutusta. Avoimen tieteen käsikirja on itsearviointimateriaali, jota voisi laajentaa esimerkiksi sensitiivisen datan ja datan jatkokäytön osalta, lainsäädäntö ja muut ennalta huomioitavat asiat mukaan lukien. Esille tuotiin, että TSV ja Kansalliskirjasto ovat yhdessä hakeneet hankerahaa kotimaisten lehtien avoimeen julkaisuun. Lisäksi esiin nousi halu vertaisarvioinnin ja prosessien avaamisesta, ehkä jopa anonyymeista asiantuntija-arvioinneista luopumisesta julkaisutoiminnassa. Tätä voisi pilotoida.

Strategiaryhmälle esitetään asiantuntijaryhmän täydentämistä koulutuskoordinaattori Sari Räisäsellä.

14. Muut asiat

Ei muita asioita.

15. Seuraavat kokoukset

Tiistai 2.6. klo 12–14, nh Kalevala, Meritullinkatu 10

Torstai 27.8. klo 12–14, nh Kalevala

Torstai 29.10. klo 12–14, nh Kalevala

16. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 11.53